

ИЗВЈЕШТАЈИ

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА СР ЦРНЕ ГОРЕ У 1984. ГОДИНИ

I

ОПШТИ ДЕО

Збор радника

У Историјском институту СР Црне Горе сви радници врше функцију радничког савјета.

У 1984. години Збор радника одржао је 7 сједница, од којих двије са представницима друштвене заједнице. Збор радника је са представницима друштвене заједнице разматрао извјештај о раду за 1983. годину и план рада за 1984. годину.

Збор радника без представника друштвене заједнице разматрао је сва питања од интереса за Историјски институт, међу којима и планове и програме рада, финансијски извјештај, завршни рачун, доношење општих аката: Правила о радним односима, Правилника о распоређивању дохотка и личних доходака, нацрта Правилника о станбеним односима и друга.

Извршни одбор

Извршни одбор састоји се од пет чланова, а у 1984. години одржао је три сједнице на којима су разматрана питања у вези са радом, плановима рада, утврђивањем предлога за доношење разних одлука Збора радника.

Доносио је одлуке о висини ауторских хонорара за радове објављене у часопису „Историјски записи“ и за посебна издања. Предузимао је мјере за заштиту имовине Института и њено коришћење и вршио друге послове из своје надлежности.

Директор

Директор Института је обављао послове и радне задатке који су му одређени Статутом и другим самоуправним општим актима. Он је по Статуту инокосни пословни орган, и врши послове и задатке одређене Статутом и одговоран је за њих Збору радника и друштвеној заједници.

Научно вијеће

Научно вијеће — по закону о научним дјелатностима и Статуту Историјског института — сачињавају сви научни радници Института. Оно је у току 1984. године одржало пет сједница на којима су расправљана питања из његове надлежности. Расправљана су питања предлога плана и програма рада научног сектора, извјештај о раду за 1983. и план рада за 1985. годину. Научно вијеће је одређивало рецензенте за понуђене рукописе; референте за избор у научна звања, прихватило посебне научне радове за штампање.

Унутрашња организација

У 1984. години у Институту је радило просјечно 29 радника. Од њих су 15 научни радници, 7 стручних и 7 административних и техничких радника. Институт има научни сектор, који сачињавају два одјељења: Одјељење за изучавање историје до 1918. године и Одељење за изучавање новије историје од 1918. године. У првом одјељењу раде: један научни савјетник, два виша научна сарадника, два магистра и два асистента на постдипломским студијама. Друго одјељење има четири научна савјетника и пет асистената.

Историјски институт има у свом саставу Архив за раднички покрет у оме ради 6 радника.

У Библиотеци раде два радника: руководилац и књижничар.

У сектору општих и рачуноводствених послова раде 5 радника, који обављају све управно-правне, рачуноводствено-финансијске, комерацијалне, дактилографске и техничке послове.

Материјална средства

Финансијска средства су сталан проблем Института. У 1984. години Институт је пословао са позитивним резултатом. Лични приходни радника Института су приближни приходима у другим републичким установама а нешто средстава је издвојено и у фондове.

Институт средства добија путем конкурса од СИЗ-а за научне дјелатности СР Црне Горе, али су она и даље недовољна за нормално функционисање, нарочито за издавачку дјелатност, научно-истраживачки рад и решавање станбеног питања радника.

НАУЧНИ И СТРУЧНИ РАД У ИНСТИТУТУ

Прво одјељење

Научни радници у 1984. години радили на сљедећим пројектима и темама:

1) *Тирилски рукописи у Зети—Црној Гори од почетка XIII до краја XV вијека*

На овој теми радио је мр Божићар Шекуларац. Он је извршио истраживања у Дубровнику, Котору, Св. Тројици код Пљеваља и Св. Борђу у Титограду. У току 1984 написао је саопштење за конгрес балканолога, фељтон о Светој Гори, саопштење за скуп у Инђији и неколико поглавља теме. Радио је и на пројектима о уједињењу Црне Горе и Боке Которске 1913. и „Културно-историјски споменици у Црној Гори“.

2) *Котор у XIII и XIX вијеку*

На овој теми радила је мр Марица Миловић-Ђукић, асистент. Због сложености теме и тешкоћа са документима, као и немогућности завршетка истраживања у Италији, рад на овој теми се није одвијао по предвиђеној динамици, па се рок завршетка мора помјерити. Написала је неколико поглавља, систематизовала, хронолошки и тематски средила сву преосталу грађу, потребну за довршетак рада. Присутствовала је на три научна скупа у Београду.

3) *Црногорско-руски односи 1856—1878. године*

На овој теми радио је др Радман Јовановић, виши научни сарадник. Због ангажовања на другим научним задацима нијесу у потпуности завршени планирани задаци, нарочито истраживања у архивима. Јовановић је два мјесеца истраживао на Цетињу грађу за пројекат о словенском становништву у Сјеверној Албанији, радио на пројекту о уједињењу Црне Горе и Боке Которске 1813. године, објавио чланак о црногорско-руским односима 1711—1918. године, учествовао са саопштењем на V конгресу балканолога и радио у редакцији „Историјских записа“.

4) Односи Црне Горе и Турске 1878—1908. године

На овој теми радио је др Новак Ражнатовић, виши научни сарадник. Ово је реструктурирана ранија тема „Црна Гора и Албанија 1878—1908“. Ражнатовић је догуњавао ранија истраживања у Цетињу и вршио допунска истраживања.

Три и по мјесеца Ражнатовић је истраживао у Цетињу и прикупљао грађу за пројекат о словенском становништву у Сјеверној Албанији. Учествовао је са саопштењем на V конгресу балканолога. Објавио је чланак о црногорско-руским односима до 1903. године и прилог о друштвеном и историјском аспекту вјерских изражавања у Црној Гори.

5) Парламентаризам у Црној Гори 1905—1914

На овој теми ради др Новица Ракочевић, научни савјетник. Он је вршио истраживања у Архиву Црне Горе на Цетињу и у потпуности припремио сав материјал за писање рада. Ипак неће успјети да рад напише у предвиђеном року, али ће то урадити до краја 1985. године.

Радио је на пројекту о словенском становништву у Сјеверној Албанији и скоро три мјесеца на календару годишњица значајних догађаја и личности из црногорске политичке и културне историје које падају у периоду 1986—1999. године.

Учествовао је са саопштењем на научном скупу посвећеном 70-годишњици колубарске битке.

Поднио је саопштење на научном скупу посвећеном 150-годишњици рођења Валтазара Богишића, одржаном у Београду.

Објавио је два чланка у тематском броју „Историјских записа“.

Највише времена утрошио је на писању опширнијег текста „Бјелополски срез у народноослободилачком рату и револуцији 1941—1945. године“.

Асистенти

1) Драгана Радојичић је ступила на рад у Институту 10. 03. 1984. године. У току 1984. положила је неколико испита на групи за етнологију на Филозофском факултету у Београду, на којој студира постдипломске студије. Проучавала је литературу и нешто архивске грађе, углавном за период XVIII вијека. Објавила је чланак у часопису „Бока“ и написала чланак за „Историјске записе“.

2) Момчило Пејовић је радио на магистарској тези „Школовање Црногораца на Великој школи — Универзитету у Београду 1903—1915. године“. Ова тема треба да буде брањена на Филозофском факултету у Београду. Он је наставио истраживања у архивима на Цетињу и истраживао у архивима и библиотекама у Београду. Пејовић је завршио сва архивска истраживања, предвиђена планом рада, и тако привео крају све припреме за писање рада.

Друго одјељење

1) *Културно-историјски споменици у Црној Гори — археолошки локалитети, архитектонски споменици и урбане цјелине*

Руководилац пројекта је проф. др Јован Р. Бојовић, научни савјетник, а сарадници: Оливера Жижић, археолог савјетник, Тања Пејовић, историчар умјетности, др Милош Милошевић, научни савјетник, мр Јован Мартиновић, археолог, Станислав Вујшевић, историчар, мр Божидар Шекуларац, асистент, и др Зоран Лакић, научни савјетник.

Рад на пројекту одвијао се преко Редакције и појединачним ангажовањем сарадника. Редакцију сачињавају: др Ђуро Вујовић, председник, др Јован Р. Бојовић, др Радоје Пајовић, др Зоран Лакић, др Милош Милошевић, Оливера Жижић и мр Марица Маловић. Почетком 1984. сарадници су добили задужења за обраду појединих јединица. Закључено

је да поједини аутори могу ангажовати и друга лица, специјалисте за одређене области, посебно за НОБ, за који је задужен др Зоран Лакић

У 1984. сарадници су почели писање јединица које су добили према уговору (изузев др Зоран Лакић, који се није задовољио направљеним алфабетаром споменика НОБ). Сви остали сарадници обрадили су приближно онолико јединица колико је било планирано.

2) Историја Савеза комуниста Црне Горе

Руководилац пројекта је проф. др Јован Р. Бојовић, научни савјетник и директор Института (задужен за обраду периода до 1929. године), а сарадници: др Радоје Пајовић, научни савјетник (период 1929—1941), Ватрић Јовановић, делегат у Савезној скупштини (период 1941. и прва половина 1942), др Ђуро Вујовић, научни савјетник (период од средине 1942. до капитулације Италије, септембра 1943), др Зоран Лакић, научни савјетник (период од капитулације Италије до маја 1945), мр Бранислав Ковачевић, замјеник републичког секретара за образовање, културу и науку (период од ослобођења до 1948), и проф. др Радован Радоњић (период 1948. до 1958).

На пројекту се радило кроз редакцију и путем појединачног задужења аутора-сарадника. Редакцију пројекта сачињавају: Милија Станишић, предсједник, др Радоје Пајовић, замјеник предсједника, др Јован Р. Бојовић, др Душан Живковић, Ватрић Јовановић, др Радован Радоњић и Богдан Гледовић. Редакција и тим аутора-сарадника означили су осјетљиве и мање познате проблеме из оквира пројекта, које затим бољи познаваоци обрађују на нивоу елабората у циљу боље обрале историје Савеза комуниста. Тако су написани елаборати и о њима вођена расправа на састанцима Редакције и тима аутора-сарадника о сљедећим питањима: О уједињењу 1918. године (Милија Станишић), О тзв. ли-

јевим грешкама у Црној Гори 1941—1942. године (Ватрић Јовановић), Питање Инфомбира 1948. у Црној Гори (др Радован Радоњић) и о датуму одржавање сједнице ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак од јула 1941. на којој је донесена одлука о почетку оружане борбе против окупатора (др Зоран Лакић).

Сви сарадници на пројекту добили су своја ауторска задужења и сви су на својим обавезама радили, већином истраживачки, а неки су почели и да пишу. За рад на овом пројекту од стране СИЗ за научне дјелатности СРПГ финансирани су само научни радници Историјског института Јован Р. Бојовић, др Радоје Пајовић, др Зоран Лакић, а у току 1985. треба да се финансира и др Ђуро Вујовић.

У току 1984. године др Јован Р. Бојовић је написао уводни дио текста Историје СК Црне Горе, који обухвата период од првих зачетка ширења социјалистичких идеја у Црној Гори до уједињења 1918. године, затим уједињење југословенске радничке класе и стварање КПЈ 1919. године. У склопу овог пројекта Бојовић је радио у Комисији за историју СК Црне Горе и у Редакцији за историју СК Црне Горе, као и у два радна тима за историју СК Југославије. Такође је радио у Редакцији за изворе централних органа СКОЈ-а, као и на припреми Зборника докумената из едиције Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори 1918—1945.

Др Радоје Пајовић је за пројекат проучавао литературу, а дјелимично и изворе, у првом реду објављене. Сем тога, написао је тезе на око 20 страна у којима је изложио основна идејна одређења за свој дио обавезе на пројекту. Тезе су разматране и усвојене на Редакцији пројекта. Као замјеник предсједника Редакције др Пајовић је учествовао у ангажовању стручњака за писање елабората за разјашњавање одређених научних проблема. И сам је активно учествовао у научној расправи која је организована поводом припремених елабората о неколико отворених,

односно недовољно расвијетљених питања.

Др Зоран Лакић је за потребе пројекта провео на научноистраживачком раду у Цетињу и Београду око 15 дана. Међутим, највећи ангажман је направио око писања елабората. То су сљедећи елаборати: 1) Када је донесена одлука о устанку у Црној Гори: 8. или 10. јула 1941. године (15 страна), 2) Културно-просвјетна дјелатност у НОР-у и револуцији у Црној Гори и 3) Основни токови развоја у Црној Гори послеријата до 1958. године (48 страна). О првом елаборату војска је расправа на састанку Редакције и тима аутора-сарадника, о осталима још није. Др Лакић је написао и тезе за свој дио обавезе према пројекту Историја Савеза комуниста Црне Горе, које су расправљене и прихваћене на састанку Редакције и тема аутора.

Послови на којима су аутори радили ван уговорених обавеза

Сарадници на пројекту Историја Савеза комуниста Црне Горе др Јован Р. Бојовић, др Радоје Пајовић и др Зоран Лакић су се у току 1984. године много ангажовали и мимо овог пројекта по основу којег су финансирани. Сажето речено, та активност изгледа овако:

Као руководилац пројекта „Културно-историјски споменици у Црној Гори“ др Јован Бојовић је радио на реализацији тога пројекта, а као сарадник извршавао је обавезе на неколико других пројеката. Под његовим уредништвом у 1984. години припремљено је за штампу неколико издања Историјског института: „Кадрови револуције“ Милије Станишића, „Црна Гора у међународним односима“ — зборник радова, „Црна Гора у босанско-херцеговачкој кризи 1908—1909“ Луке Вукчевића, „Преломни догађаји у Црној Гори 1943. године“ — зборник радова и „Раднички покрет, НОР и револуција у срезу херцеговском — хронологија догађаја“. Др Бојовић се посебно залажио у припреми за штампу књиге пок.

др Томице Никчевића „В. Богишић, Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији“, а учествовао је и у изради реферата „Развој и положај историјске науке у Црној Гори“ за предстојећи научни скуп о стању, положају и улози науке у Црној Гори.

Др Јован Р. Бојовић био је члан припремних одбора више научних скупова и редакција ранијих издања или пројеката и члан многих комисија. Тако је у 1984. години био члан сљедећих тијела ове врсте: Припремног одбора за V конгрес балканолога, припремних одбора научних скупова који су 1984. године одржани у Колашину, Цетињу и Петровцу, Припремног одбора научног скупа „Словенско становништво на простору сјеверне Албаније“, Редакције за Историју СК Црне Горе, Редакције Енциклопедије Црне Горе и уредник за правну историју, Редакције за изворе Централног комитета СКОЈ-а, Редакција Зборника Правног факултета у Титограду, два тима за историју СКЈ, Одбора за историју ЦАНУ, Националног комитета за балканологију, Комисије за историју Предсједништва ЦК СК Црне Горе, Комисије за права човјека СИП-а, Комисије за његовање револуционарних традиција Републичког одбора СУВНОР-а, председник заједнице институција за изучавање новије историје народа и народности Југославије и др.

У свим одборима, комисијама и редакцијама др Бојовић је активно учествовао, а на научним скуповима и са својим саопштењима. Тако је учествовао на међународном научном скупу у Паризу са рефератом „Југословенско јавно мњење и етиопска криза 1935—1936“, на скупу југословенско-совјетске комисије за историју са рефератом „Црногоски комунисти у Совјетском Савезу 1918—1921“, а на три научна скупа која су одржана у Црној Гори (Колашин, Цетење и Петровац) поднио је уводна и закључна излагања.

Уз све наведено, др Јован Р. Бојовић написао је за разне ча-

сописе 15 чланака и прилога, као одговорни уредник припремио је и урадио два двоброја „Историјских записа“ за 1984. годину и обављао дужност директора Историјског института.

Др Радоје Пајовић је у 1984. години био ангажован у раду многих редакција, комисија, научних савјета и других сличних тијела. Тако је радио у сљедећим редакцијама: „Историјских записа“, Историје Савеза комуниста Црне Горе, Извора за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори (1919—1945), пројекта „Културно-историјски споменици у Црној Гори“, „Подгорички срез у НОР и револуцији (1941—1945)“, зборника радова „Преломни догађаји НОР-а у Црној Гори 1943. године“, Извора за историју СКЈ — серија А и Б, Енциклопедије Југославије (Редакција за КПЈ/СКЈ и Редакција за Црну Гору), Изабраних радова Ивана Милутиновића и библиотеке СУБНОР-а Црне Горе и Побједе „Црна Гора 1941—1945“. Учествовао је у раду сљедећих комисија, друштвених савјета и других тијела као њихов члан: Комисије Председништва ЦК СК Црне Горе за историју Савеза комуниста, Историје народа и народности Југославије — члан Савјета, Црногорске националне библиографије 1494—1994 — члан Савјета, Југословена у заробљеничким и концентрационим логорима и затворима и учешћа у покретима отпора других земаља у II свјетском рату — члан Научног вијећа, Одбора за издавачку дјелатност из НОР-а и револуције ССРН општине Титоград, припремних одбора научних скупова који су 1984. године одржани у Колашину, Цетињу и Петровцу, Лексикографског завода Црне Горе — члан Савјета и члан Научног вијећа, Комисије за његовање револуционарних традиција Председништва СУБНОР-а Црне Горе, СИЗ-а за научне дјелатности СР Црне Горе — делегат у Скупштини и председник Извршног одбора.

Др Радоје Пајовић се у 1984. години ангажовао и на писању већег броја радова. Написао је

рад „Павле Ђуришић — вођа четничке контрареволуције у Црној Гори“, обима 138 куцаних страна, као и три научна прилога са којима је иступио на научним скуповима у Колашину, Цетињу, и Петровцу. Учествовао је у раду још два научна скупа, као и у раду три „округла стола“ Историјског института (на једном од њих поднио је уводно излагање о књизи Милије Станишића „Кадрови револуције“). Прочитао је посьеђу верзију Историје Савеза комуниста Југославије и дао примједбе на њу, написао је примједбе на концепцију „Историјског атласа ослободилачког рата народа и народности Југославије“, написао неколико приказа и обавио још низ сличних послова.

И др Зоран Лакић је испољио запажену научну активност током 1984. године. Између осталог, учествовао је на осам научних скупова и на сваком од њих поднио научно саопштење (у Никшићу, Крушевцу, Рисну, Београду, Цетињу, Петровцу и Скопљу); рецензирао је 10 већих радова, који су имали укупно близу 7000 страна; био је главни организатор три „округла стола“ Историјског института, које је водио; написао је 20 приказа у разним часописима и одржао исто толико предавања или уводних излагања поводом промоције разних књига; учествовао је у раду већег броја редакција, припремних одбора научних скупова и других сличних тијела.

Др Зоран Лакић је написао и неколико чланака и прилога: за монографију „Револуционарни покрет у општини (бившем срезу) Даниловград (1919—1945)“; Првене крст Црне Горе 1944—1984, посебно издање (коаутор); Црна Гора и АВНОЈ (чланак за зборник радова „Авној 1943—1983“); АВНОЈ и култура (чланак за Војноисторијски гласник), 13-јулски устанак у Црној Гори (чланак на албанском у бр. 6/1984. часопис Коћа), чланак за Споменицу Универзитета „Вељко Влаховић“ у Титограду 1974—1984. (коаутор).

3) Организациони развој КПЈ у Црној Гори 1941—1945

Руководилац пројекта је др Ђуро Вујовић, научни савјетник. Рад је, како је и предвиђено, завршен крајем 1984. године. Он треба прије свега да послужи пројекту о историји Савеза комуниста Црне Горе. Пошто није обиман, вјероватно ће бити објављен у часопису „Историјски записи“.

Послови на којима је радио ван уговорених обавеза

Као коаутор у раду „Револуционарни покрет и народноослободилачка борба у срезу херцеговачком 1918—1945 — хронологија догађаја“ написао је текст за 1941, 1942, 1943. годину и истовремено био редактор читавог рада.

Припремио је за штампу два рада: „Покрајински комитет КПЈ и проблеми које је герили у Црној Гори донијела зима 1942/43. године“ (објављен у броју 3-4/1982. Историјских записа, који је изашао из штампе тек 1984. године) и „Поводом неких оцјена проширеног савјетовања Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку од августа 1943. године“ (саопштење са научног скупа из децембра 1983. године „Преломни догађаји НОР-а 1943. године“).

4) Затвори и логори у Црној Гори 1941—1945.

Научни сарадници на пројекту:

1) Радослав Распоповић, асистент Историјског института, руководилац теме Затвори у Подгорици и логор на Забјелу,

2) Момчило Пејовић, асистент Историјског института, руководилац теме Затвори — логор у Бранеловици код Даниловграда“,

3) Сенка Бабовић, асистент Историјског института, руководилац теме Затвори у беранском и андријевичком срезу,

4) Милан Бајовић, асистент Историјског института, руководилац теме Затвори у бјелопољском срезу,

5) Вукајло Глушћевић, асистент Историјског института, руководилац теме Затвори у шавничком и пљеваљском срезу,

6) Недјељко Зорић, амбасадор ССИП у пензији, руководилац теме Затвори и логори у Боки Которској,

7) Гојко Вукмановић, кустос музеја у Бару, руководилац теме Концентрациони логор Бар,

8) Академик др Обрен Благојевић, руководилац теме Колашински четнички затвор 1942—1943. године,

9) Шпиро Лагатор, пуковник ЈНА у пензији и публициста, руководилац теме Затвори у Цетињу,

10) Гојко Килибарда, професор и друштвено-политички радник, руководилац теме Затвори у Никшићу.

У току 1984. године интензивно се радило на темама у оквиру пројекта „Затвори и логори у Црној Гори 1941—1945“. Највише пажње поклоњено је магистралним темама: концентрационим логорима у Бару, на Мамули и на Превлаци и четничком затвору у Колашину. Рад је још у научно-истраживачкој фази, али су добијени и рукописи о неким проблемима. Тако је у циљу дубљег и свестранијег истраживања и проучавања Колашинског четничког затвора, који је гравитирао читавом сјеверном и дјелимично средњем дијелу Црне Горе, у организацији Историјског института и Скупштине општине Колашин у мају 1984. године у Колашину одржан научни скуп „Колашински четнички затвори 1942—1943“, а на коме је поднесено 39 саопштења, махом од стране бивших затвореника. Скуп је дао материјал са којим се ова тема може сматрати истраженом и завршеном.

У циљу свестранијег истраживања логора на Мамули и Превлаци Историјски институт је успио да заинтересује одговарајуће факторе у Херцег-Новом да заједно са њима организује научни скуп „Затвори и логори у Боки Которској и Бокељи у логорима ван Боке“. Овај скуп ће се одр-

жати током јесени 1985. године. Замишљен је на широј основи, јер у логоре на Мамули и Превлаци су довођени родољуби не само из Боке него у великом броју и из Херцеговине и јужне Далмације. Зато ће бити позвани преживјели бивши логорашци који могу да дају прилоге са читавог тог подручја, као и научни радници из читаве земље. Руководилац теме о логорима на Мамули и Превлаци, Недјељко Зорић, спољни сарадник Историјског института (замјенио првобитно предвиђеног Велимира Радовића), у току 1984. године вршио је архивска истраживања у Војноисторијском институту у Архиву Југославије у Београду и у Архиву у Херцег-Новом.

Гојко Вукмановић, руководилац теме о концентрационом логору у Бару, у току 1984. године вршио је архивска истраживања у Архиву града Београда и у Историјском институту СР Црне Горе. Око 80% истраживања ове врсте он је већ завршио.

Највише се заостаје на темама о логорима на Забјелу код Подгорице и затвору—логору на Бранеловици код Даниловграда. Главни узрок кашњења на првој теми је то што је њен аутор (Радослав Распоповић) био на одслужењу војног рока (до септембра 1984), а на другој теми то што је њен аутор (Момчило Пејовић) доста био заузет око израде своје магистарске тезе. Уз то, ове теме карактерише и велика оскудица грађе.

Аутори на темама о затворима у Никшићу и Цетињу (Гојко Клибарда и Шпиро Лагатор) углавном су завршили своја истраживања, док је Вукајло Глушћевић свој рад о затворима у Пљевљима већ написао у првој верзији. Затвори у осталим срезовима у сјеверном и средњем дијелу Црне Горе биће обухваћени и на свој начин обрађени у оквиру Колашинског четничког затвора као централног за читаву ту територију. Једино из пљеваљског среза затвореници нијесу слати или су слати само појединични случајеви у Колашински затвор.

Сви остали затвори који су у току минулог рата оснивани по Црној Гори мањег су значаја и нијесу предвиђени за посебну обраду у оквиру овог пројекта.

5) Развој друштва и државе у Црној Гори

На овом пројекту уговорене су четири теме и то: 1) Уједињене Црне Горе и Боке Которске 1813—1814 — зборник докумената, 2) Писма Петра I Петровића Његоша, 3) Земљорадничка странка у Црној Гори 1918—1941. и 4) Критичко објављивање грађе. Сарадници на првој теми су др Радомир Јовановић (руководилац), др Милош Милошевић, Ристо Ковијанић, академик др Славко Мијушковић, мр Божидар Шекуларац, академик др Јевто Миловић, Грација Брајковић и мр Весна Вичевић. Руководилац друге теме је др Јевто Миловић, руководилац треће теме је др Лука Вукчевић, а четврте др Драгоје Живковић.

Уједињење Црне Горе и Боке Которске 1813—1814 — зборник докумената. — У циљу организовања и усмјеравања рада на овој теми почетком 1984. формирана је Редакција у саставу: проф. др Јован Р. Бојовић, одговорни уредник, академик др Славко Мијушковић, предсједник, проф. др Радомир Јовановић, замјеник предсједника, академик др Јевто Миловић, др Милош Милошевић, мр Весна Вичевић, Ристо Ковијанић, мр Божидар Шекуларац и Грација Брајковић.

На свом првом састанку Редакција је закључила да је дотадашњи рад на овој теми неопходно допунити истраживањима у архивским установама у Перасту, Херцег-Новом, Будви, Дубровнику и Задру, као и у архивима у иностранству (Беч, Москва, Париз, Лондон и италијански архиви). У току године обављени су следећи послови:

Др Милош Милошевић и Грација Брајковић прегледали су главну документацију Историјског архива у Котору. Заједно са мр Весном Вичевић, др Милошевић

је прегледао и неке свеске судских списа. На тај начин грађа Историјског архива у Котору која се односи на ову тему може се сматрати готово сређеном за штампу.

Др Славко Мијушковић је прекуцао дио раније исписаних докумената из Библиотечко-архивског одјељења Државног музеја на Цетињу.

Др Радоман Јовановић и мр Божидар Шекуларац прегледали су и снимили архивску грађу која се налази на Цетињу.

Др Јевто Миловић је снимао и преписивао документе из Хисторијског архива у Задру и Архива Црне Горе у Цетињу, а задужио је да му се у Задру проналази преостала грађа која се односи на тему.

Грађиња Брајковић је прегледао Бискупски архив у Котору и, заједно са др Милошем Милошевићем, прегледао грађу Историјског архива у Котору, Општинског архива Пераст, Општинског архива Прчањ, Архива Висковић у Перасту и Архива у Херцег-Новом.

Писма Петра I Петровића Његоша. — У току 1984. године руководилац теме је истраживао у нашим архивима: у Архиву Историјског института СРЦГ, Архивском одјељењу Цетињских музеја и у Историјском архиву у Котору, настављајући да прикупља писма митрополита Петра I Петровића и Петра II Петровића Његоша и писма њима упућена, као и друге разне документе који се односе на прву половину XIX вијека (аутор се овом проблематиком одавно интересује). Сем тога, академик Миловић је истраживао и у бечким архивима и библиотекама, тако да је већ прикупио велики број писама митрополита Петра I Петровића и убрзо ће моћи да припреми за штампу прву књигу његових писама

Земљорадничка странка у Црној Гори 1918—1941. — Руководилац теме др Лука Вукчевић вршио је истраживања у Архиву Југославије у Београду (фонд Јована Јовановића — Пижона, Са-

ве Косановића, Драгољуба Јовановића и Централног Прес Бироа). Сем тога, исписивао је и снимао из листова у Народној библиотеци СР Србије, а прегледао је дијелом и часописе и литературу који су третирали активност Савеза земљорадника Југославије. Исписао је и фотокопирао велики број докумената.

Руководилац теме је вршио истраживања и у Националној Свеучилишној библиотеци у Загребу, гдје се налази значајан изворни материјал и бројни листови, као и друга документација релевантна за ову тему.

Критичко издавање извора. — Руководилац теме др Драгоје Живковић вршио је архивска истраживања у Историјском архиву у Задру. Прегледао је важнију грађу о црногорско-млетачким односима до 1797, затим грађу о црногорско-француским односима (1818—1813) и коначно грађу о црногорско-аустријским односима од 1814. до 1851. године.

6) *Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори 1918—1945*

Руководилац пројекта је Славко Станишић, виши архивиста. На пројекту ради више научних и стручних радника Института и његових спољних сарадника.

У току 1984. године формиран су редакција пројекта и радни тимови за I (међуратни) и II (ратни) период. Приступило се евиденцији, одабирању и систематизацији докумената из Архива за раднички покрет при Историјском институту за другу свеску прве серије (период 1929—1934) и прву књигу II серије докумената. Како се ради о дугорочном пројекту критичког издања архивске грађе које се рижетко понавља (можда једном у 100 година), Редакција пројекта и Научно вијеће Историјског института стали су на становиште да се документи у овој елицији издају систематски и строго хронолошким редом, са потпуном научно стручном апаратуром. У том циљу је руководилац пројекта по-

четком 1984. године урадио основна начела, како би се документи у свим књигама овог издања одабирали и припремили за штампу по истим критеријумима и методологији. Послије разматрања на састанцима радних тимова и Редакције, та су основна начела усвојена. Због слабе очуваности, истрошености и немогућности утврђивања времена настанка многих докумената, Редакција је одлучила да се истраживања и снимања грађе у другим архивима врше упоредо за дужи период, односно за више књига истовремено.

У току 1984. године вршена су упоредна истраживања за читав међуратни период и комплетну 1941. годину. Само на истраживањима у архивима Београда, последије прегледања бројних фондова грађе, ксерографисано је око 4000 страница докумената. Више десетина докумената снимљено је приликом истраживања и из других архива у земљи. Сарадници на пројекту евидентирали су и ксерографисали сву до сада објављену грађу из овог периода. Сва приспјела грађа у Архиву је сређена, систематизирана и распоређена по књигама. Због оштећености оригиналних докумената, многе су ксерокс-копије нејасне, па ће се таква документа морати прекуцати и сравнити с оригиналом на лицу мјеста. Током године припремљена је за штампу друга књига прве серије докумената из ове едиције за период 1929—1934. Приликом истраживања пронађено је још неколико докумената из овог периода, које приређивач треба да обради и укључи у ову књигу, која ће ускоро бити предата у штампу. Углавном је припремљена за штампу и прва књига друге серије докумената, која обухвата документа НОР-а од 17. априла до 1. новембра 1941. године. Преостаје да се обраде документи пронађени приликом истраживања у овој години и да се последије прегледа од стране Редакције поступи по примједбама. Очекује се да ће и ова књига средином 1985. године бити предата у штампу. Током године радило се и на припреми за штам-

пу књиге „Народна власт у Црној Гори 1941—1945“, али комплетна истраживања и обрада докумената за њу нијесу завршени.

У току 1984. године одржано је више састанака радних тимова, на којима су разматрани проблеми настали у раду при истраживању и припреми докумената за публикавање. Редакција пројекта одржала је два састанка у току године. На првом састанку су последије разматрања усвојена основна начела за критичко публикавање грађе у овој едицији, а на другом — текстови припремљени за штампу и неки проблеми у вези с могућношћу објављивања појединих докумената. Наиме, приређивачи и Редакција наилазе на озбиљне тешкоће приликом одлучивања о објављивању појединих докумената. Неки по укупном садржају и подацима значајни документи, имају дјелове у којима се дају политичке или моралне оцјене о личностима, што би било незгодно штампати. То доводи у недоумицу приређивање и Редакцију, који желе да објаве сва значајнија документа, а познато је да критерији научно-стручних издања захтијевају да се сви документи доносе у цијелости.

7) Црна Гора у међународним односима

Руководилац пројекта је др Радоман Јовановић, виши научни сарадник, а сарадник др Растислав Петровић, професор више школе из Београда.

На овом пројекту рађене су три теме: Црногорско-руски односи и руска грађа о Црној Гори од 1711. до 1945. године — зборник докумената; Односи Црне Горе и Русије у XVIII вијеку; Црногорско-руски односи од Париског до Берлинског конгреса (1856—1878). Руководилац прве и треће теме је др Радоман Јовановић, а руководилац друге теме др Растислав Петровић.

Црногорско-руски односи и руска грађа у Црној Гори од 1711. до 1945. године

Крајем 1983. године Историјски институт је започео преговоре с Академијом наука СССР — у првом реду са њеним Институтом за славистику и балканистику, Историјским факултетом МГУ и Главном архивском управом при Министарском савјету СССР — о припремању и заједничком издавању зборника архивских докумената о црногорско-руским везама и односима и руској грађи за историју Црне Горе од успостављања политичких односа међу њима 1711. године до краја другог свјетског рата 1945. године. Сматра се да публиковање ових докумената, нарочито руске грађе, има за црногорску историографију изузетан значај, јер су руски архиви најбогатији извор за изучавање неких питања из црногорске историје Појединости организације и финансирања зборника грађе треба да се утврде уговором о сарадњи.

У 1984. години вођена је само преписка са совјетским научним институцијама, из које се види да је АН СССР уврстила у план своје сарадње са СФР Југославијом и сарадњу с Историјским институтом СРЦГ на заједничком издавању докумената. Иако је било предвиђено, до сада није дошло до преговора званичне совјетске делегације са надлежним органима Историјског института, али то ускоро треба да се постигне.

Односи Црне Горе и Русије у XVIII вијеку. — Руководилац теме др Растислав Петровић је у два маха (од 14. I до 12. II и од 23. VI до 19. VII 1984) истраживао у сљедећим совјетским архивима: Архиву спољних послова Русије у Москви, Војно-историјском архиву у Москви, Централном државном архиву древних аката у Москви и Централном државном историјском архиву у Кијеву. Објављену грађу и остале публикације проучавао је и ксерокопирао у библиотеци „Владимир Иљич Лењин“ у Москви, Државној јавној историјској

библиотеци у Москви и библиотеци „Салтиков-Шчедрин“ у Лењинграду.

За вријеме боравка у СССР руководац теме је постигао сљедеће резултате:

— проучио је и ксерокопирао обимну архивску грађу која се односи на доба владике Данила Петровића, прије свега писма самог владике Данила, затим писма Саве Владиславића, Михаила Милорадовића, Ивана Ивановића Албанеза, Сава Брајовића, Славуја Ђаковића и других брдских, црногорских и херцеговачких главара, као и писма представника руског двора која су упућивана црногорским и брдским старјешинама;

— проучио је и ксерокопирао писма владика Саве и Василија (она која нијесу објављена), као и писма која су њима упућивана од стране руских царица Јелисавете Петровне и Катарине Велике;

— проучио је и ксерокопирао разна документа која се односе на Шћепана Малог или су у вези са њим, а пронашао је и ксерокопирао и двије драме о Шћепану Малом, које нијесу коришћене ни у нашој ни у руској, односно совјетској историографији;

— у Архиву Српске академије наука у Београду започео је проучавање венецијанских докумената која се односе на тему коју обрађује а која се у овом Архиву налазе захваљујући Јовану Томићу.

А с и с т е н т и

1) *Сенка Бабовић*, асистент постдипломаца, радила је на сљедећим задацима: завршила прву верзију рада „О развитуку културе у Црној Гори 1945—1952“; вршила истраживања за тему „Окупаторско-четнички затвори у београдском и андријевичком срезу“; завршила рад „О послјератном развитуку културе у Црној Гори — извори“; учествовала у раду Округлог стола Института; истраживала у архивима у Цетињу и Београду. Учествовала је у раду

научног савјетовања у Загребу „Методолошки и зnanствени истраживачки проблеми историје послје 1945. године“. За овај скуп припремила је саопштење „Партијско-државни концепт културе“. Обављала је и дужност секретара научног скупа „Преломни догађаји НОР-а у Црној Гори 1943. године“.

2) *Милан Бајовић*, асистент постдипломац, радио је на писању магистарске тезе „Вијели терор у Црној Гори у периоду 1918—1945. године“. Учествовао је са саопштењима на научним скуповима: у Колашину, Цетињу и Петровцу. Узео је учешћа у раду округлих столова у организацији Института. Написао је два приказа. На научноистраживачком раду у Цетињу и Београду провео је 30 дана. Обављао је дужност секретара „Историјских записа“.

3) *Радослав Распоповић*, асистент постдипломац, био је до 7. IX на одслужењу кадровског рока у ЈНА. Остало вријеме радио је на уводном дијелу магистарског рада „Престанак међународноправног континуитета црногорске државе“. Уз то је радио на пројекту о затворима и логорима у Црној Гори, написао је један приказ, обављао послове секретара у Редакцији за издање зборника докумената „Извори за историју радничког покрета у Црној Гори 1918—1945“.

4) *Вукајло Глушчевић*, асистент постдипломац, писао је магистарску тезу „Омладинске радне акције у Црној Гори у периоду обнове и изградње 1945—1952“. Написао је рад о окупаторско-четничком затвору у Пљевљима и прибирао грађу о затворима у шавничком срезу. Учествовао је са саопштењем на научном скупу у Колашину.

5) *Радојица Лубурић* се у току године уписао на постдипломске студије на Филозофском факултету у Београду. Полагао је диференцијалне испите и испит из постдипломских студија.

Спољни сарадници

Спољни сарадници Института укључени су у рад на пројектима који су наведени. У 1984. години радили су на раније планираним темама:

1) Италија и проблем Црне Горе 1914—1920

Руководилац теме је Драгољуб Живојиновић, редовни професор Филозофског факултета у Београду.

Професор Живојиновић је наставио истраживања у Риму. Тамо је радио у Архиву Министарства спољних послова и Библиотеци Института за модерну и савремену историју. У Архиву је снимао и исписивао грађу која се чува у хартијама Сиднија Солина, министра иностраних дјела Италије, и фонду *Црна Гора 1919—1921*. Започео је прегледање фонда „Лондонска амбасада“. У Библиотеци Института снимии је записнике сједнице италијанског Сената и Представничког дома, као и неколико италијанских листова.

2) Пресуде добрих људи Боке Которске од првих помена до краја XIX вијека

Руководилац теме је мр Весна Вичевић, директор Историјског архива у Котору.

Вичевић је детаљно истражила евидентиране документе XVIII вијека извршила њихово одабирање и обраду. Подаци из одабраних докумената груписани су по областима. Посебно су евидентирани ћирилички документи. Одабрани документи из појединих група преснимљени су, неки обрађени у облику регистра а неки у преводу. На овај начин обрађено је око 300 докумената (од евидентираних око 820).

3) Црна Гора и Италија до 1914. године

Руководилац теме је др Љиљана Алексић-Пејковић, научни савјетник Историјског института у Београду.

Приступила је обради почетног периода у односима између двије земље до Берлинског конгреса 1878. године. Прегледала је у Гиједи и Новом Саду домаћу и италијанску периодику.

4) Црногорска интелигенција

На теми је радио др Перо Војиновић, научни сарадник из Бањалуке.

Војиновић је радио на другом дијелу своје теме, под насловом „Формирање и развој црногорске интелигенције (1878—1918). Израдио је структуру рада и почео с писањем. Он је прегледао необјављену грађу, мемоарску грађу и скоро све листове који су у то вријеме излазили у Црној Гори.

Учествовао је на научном скупу у Петровцу.

5) Доњи Васојевићи (Берански крај) 1878—1912

Руководилац теме је проф. др Миомир Дашић, професор Наставничког факултета у Никшићу.

Др Дашић је прегледао и исписао дио грађе из Архива Црне Горе који се налазе у Фондовима Министарства иностраних дјела (за 1897—1906) и Министарства унутрашњих дјела (за 1891—1897). Прегледао је и исписао грађу из фондова београдских архива за године 1878—1890. С обзиром на финансијске тешкоће које прате овај истраживачки рад, тема, без допунских средстава, неће бити завршена у предвиђеном року.

6) Финансије Црне Горе 1796—1860

Руководилац теме је проф. др Данило Алексић, професор Правног факултета у Титограду.

Због ограничености средстава која су му додијелена, сузио је обим истраживања, нарочито оног дијела који је требало обавити у иностранству.

Вршио је архивска и библиографска истраживања у Београду, Дубровнику и Цетињу. Пре-

гледао је око 40 обимних фасцикли, фотокопирао дјелове докумената и регистровао синатуре значајног дијела докумената који се односе на ову тему

Научни скупови

У 1984. години Институт је био суорганизатор следећих научних скупова:

1) „Четнички затвор у Колашину“ (Колашин, 14. и 15. V 1984),

2) „Револуционарни покрет у срезу цетињском 1918—1945“ (Цетиње, 14—16. новембра 1984),

3) „Петровачка комуна — прва комунистичка општина на Јадрану 1920“ (Петровац, 23—26. XI 1984).

Округли столови

У 1984. години успјешно је наставио рад Округли сто Института, у чијој је активности узело учешћа око 100 научних радника из Црне Горе и других југословенских република и покрајина, што значи да је ова трибина попримила југословенски карактер.

Укупно су одржане три дебате: у марту, јуну и октобру. Расправа се водила о најновијим и тематски најактуелнијим књигама.

1) расправљало се о књигама: „АВНОЈ и Револуција“ проф. др Бранка Петрановића и Слободана Нешовића и „Црна Гора и Аустро-Угарска 1903—1914“ др Новиче Ракочевића;

2) водила се дебата о књигама др Дима Вујовића „Црногорски федералисти 1919—1929“ и др Божине Ивановића „Школе и образовање у Црној Цори јуче и данас“;

3) расправљало се о књигама Милије Станишића „Кадрови револуције“ и Батрића Јовановића „Тринаестојулски устанак“.

Радом Округлог стола проширена је сарадња Историјског института са многим институцијама и историчарима из читаве земље. Материјали са ових дебата углавном су припремљени за објављивање у „Историјским записима“.

Учешће научних радника Института на научним скуповима у организацији других институција

Научни радници Института учествовали су 1984. на научним скуповима ван организације Института, и то:

Др Новица Ракочевић на научном скупу одржаном у Београду поводом 70-годишњице колубарске битке и научном скупу одржаном у Београду поводом 150-годишњице рођење Валтазара Богишића. Он је на оба скупа поднио саопштења.

Проф. др Јован Р. Бојовић приложио је саопштење за скуп поводом 150-годишњице рођења Валтазара Богишића, доставио саопштење за научни скуп у Скопљу и учествовао са саопштењем на научном скупу у Никшићу.

На Сусретима библиографа одржаним у Инђији поднио је саопштење мр Божидар Шекуларац.

На научном скупу у Никшићу поднио је саопштење др Зоран Лакић.

На V међународном конгресу (Београд, 11—17. IX 1984) саопштења су поднијели: проф. др Јован Р. Бојовић, др Зоран Лакић, др Новак Ражнатовић, др Радоман Јовановић и мр Божидар Шекуларац.

На научном састанку Југословенско-совјетске комисије историчара одржаном у Крушеву поднијели су саопштења: др Јован Р. Бојовић, др Зоран Лакић, Славко Станишић и Марко Цамај.

Др Новица Ракочевић поднио је саопштење на научном скупу о балканским ратовима, одржаном у Београду у организацији Филозофског факултета и Бруклинског универзитета.

На међународном научном скупу одржаном у Паризу на тему „Свјетско јавно мњење и Етиопска криза 1934—1941“ поднио је саопштење др Јован Р. Бојовић.

Издавачка дјелатност

Часопис „Историјски записи“ изашао је током 1984. у два двоброја (1—2 и 3—4). У првом су објављени радови о Црној Гори у међународним односима, поводом V међународног конгреса балканолога у Београду, септембра 1984. године. Текстови су објављени на српскохрватском и француском језику, а изишли су и као посебно издање, такође на српскохрватском и француском језику, под насловом „Црна Гора у међународним односима“.

Као суиздавач Институт је објавио књигу Милице Станишића „Кадрови револуције — Црногорци на руководећим дужностима у НОР-у народа и народности Југославије“.

Архив за раднички покрет при Историјском институту СР Црне Горе

У току 1984. године радници Архива су, поред обављања текућих административних и техничких послова, пружали услуге научним радницима и радним организацијама. Током године у Архиву је коришћено око 2000 докумената, од чега је више десетина ксерографисано и достављено истраживачима и установама у земљи.

Три стручна радника Архива радили су шест мјесеци на сређивању грађе ЦК СК Црне Горе и тако углавном средили сву грађу ЦК за период 1945—1982. Укупно је сређено око 1.000 фасцикли, али процес сређивања није до краја довршен.

У Архиву је сређено око 150 докумената приновљене грађе, углавном ксерокопија и мемоарске грађе.

Сређена је збирка грађе Блажа Јовановића укупно 117 фасцикли.

За потребе пројекта о словенском становништву у Сјеверној Албанији прегледана је сва грађа Архива, а један радник Архива прегледао је грађу у Музејима Цетиња.

Рађено је на припремању грађе за публиковање у едицији „Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори 1918—1945“ и у том циљу је прегледана грађа за 1941, издвојени документи и дјелимично прекуцани.

За зборник докумената „Подгорички срез у НОР-у“ прегледана је и издвојена грађа до краја 1943. године, неки од докумената су прекуцани а неки ксерографисани.

За потребе редакција едиција издања архивске грађе израђен је Пословник о раду Редакције и Основна начела за публиковање грађе.

Израђене су четири опширније информације о проблемима Архива, стању грађе СК Црне Горе и актуелним проблемима архивске службе.

Представници Архива учествовали су на Конгресу архивских радника Југославије у Новом Саду, савјетовању архивских радника у Цетињу.

Руководилац Архива написао је текст за потребе монографије о револуционарном покрету у Даниловградском срезу.

Настојало се да се ријеша питање смјештајног простора, али се ништа конкретно није постигло.

Библиотека

Рађено је на устаљеним пословима и задацима.

Приспјели библиотечки материјал стручно је обрађиван. Како

се није имало довољно финансијских средстава за набавку нових издања то се није могла прибавити неопходна, нарочито инострана, књига.

Повезивање и ламинација књига и новина само је дјелимично извршено.

Фонд Библиотеке користили су бројни научни, културни и други радници, као и ђаци и студенти.

Обновљена је размјена издања са више научних и културних институција.

Сектор општих, рачуноводствено-финансијских и комерцијалних послова

У овим пословима је у току 1984. године радило шест радника. Објављен је велики број задатака и послова који су све обимнији и сложенији. Радило се на доношењу и усаглашавању самоуправних општих аката и њиховим допунама и измјенама, према одлукама Збора радника.

Давани су подаци, припремани су материјали за сједнице Збора радника, Научног вијећа и Извршног одбора.

Извршен је попис имовине, донијет завршни рачун а редовно израђивани периодични обрачуни.

Донијет је план рада за 1985. годину, финансијски план и конкурисано за финансирање пројеката.

Вршени су уобичајени обрачуни личних доходака, хонорара, материјално-финансијског пословања и других послова из надлежности овог сектора.